

LATVIJAS REPUBLIKAS SATVERSMES TIESAS TIESNESIS

Jura Alunāna iela 1, Rīga, LV 1010

Tālrunis: 67830735, 67210274 Fakss: 67830770
e-mail: tiesa@satv.tiesa.gov.lv

Satversmes tiesas tiesnešu

Daigas Rezevskas un Artūra Kuča

ATSEVIŠĶĀS DOMAS

Rīgā 2019. gada 2. maijā

lietā Nr. 2018-16-03

“Par Ministru kabineta 2009. gada 10. marta noteikumu Nr. 221

“Noteikumi par elektroenerģijas ražošanu un cenu noteikšanu, ražojot elektroenerģiju koģenerācijā” 91., 92., 98. un 99. punkta, 8. pielikuma 2. punkta un Ministru kabineta 2010. gada 16. marta noteikumu Nr. 262 “Noteikumi par elektroenerģijas ražošanu, izmantojot atjaunojamos energoresursus, un cenu noteikšanas kārtību” 63.⁸ punkta pēdējā teikuma, 106., 107., 113. un 114. punkta, 10. pielikuma 2. punkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 64. pantam”

1. Satversmes tiesa 2019. gada 18. aprīlī pieņēma spriedumu lietā Nr. 2018-16-03 “Par Ministru kabineta 2009. gada 10. marta noteikumu Nr. 221 “Noteikumi par elektroenerģijas ražošanu un cenu noteikšanu, ražojot elektroenerģiju koģenerācijā” 91., 92., 98. un 99. punkta, 8. pielikuma 2. punkta un Ministru kabineta 2010. gada 16. marta noteikumu Nr. 262 “Noteikumi par elektroenerģijas ražošanu, izmantojot atjaunojamos energoresursus, un cenu noteikšanas kārtību” 63.⁸ punkta pēdējā teikuma, 106., 107., 113. un 114. punkta, 10. pielikuma 2. punkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 64. pantam” (turpmāk – Spriedums) un atzina Ministru

kabineta 2009. gada 10. marta noteikumu Nr. 221 "Noteikumi par elektroenerģijas ražošanu un cenu noteikšanu, ražojot elektroenerģiju koģenerācijā" 91., 92., 98. un 99. punktu, 8. pielikuma 2. punktu un Ministru kabineta 2010. gada 16. marta noteikumu Nr. 262 "Noteikumi par elektroenerģijas ražošanu, izmantojot atjaunojamos energoresursus, un cenu noteikšanas kārtību" 63.⁸ punkta pēdējo teikumu, 106., 107., 113. un 114. punktu un 10. pielikuma 2. punktu par atbilstošu Latvijas Republikas Satversmes 64. pantam.

Lieta tika ierosināta pēc divdesmit Saeimas deputātu pieteikuma.

Nepiekrītam Spriedumā ietvertajiem secinājumiem un rezultātam vairāku iemeslu dēļ.

Argumentējot savu viedokli, izmantosim Spriedumā lietotos saīsinājumus.

2. Mēs piekrītam Spriedumā norādītajam, ka valsts darbībai jābūt vērstai uz ilgtspējīgu attīstību, tostarp ilgtspējīga tiesiskā regulējuma izstrādi. Valsts ilgtspējīgas attīstības prasībai atbilst tāds tiesiskais regulējums, kas veicina ilgtspējīgu un drošu elektroenerģijas ražošanu.

Pašreizējās paaudzes un nākamo paaudžu iespējas dzīvot labvēlīgā vidē ir daudzējādā ziņā atkarīgas no valsts gatavības nodrošināt ilgtspējīgu attīstību (*sk. Satversmes tiesas 2018. gada 18. oktobra sprieduma lietā Nr. 2018-04-01 20. punktu*). Ilgtspējībai ir trīs savstarpēji saistīti aspekti: ekoloģiskā, ekonomiskā un sociālā ilgtspējība (*sk. Satversmes tiesas 2011. gada 24. februāra sprieduma lietā Nr. 2010-48-03 6.1.1. punktu*). Ilgtspējīga attīstība ir sabiedrības labklājības, vides un ekonomikas integrēta un līdzsvarota attīstība, kas apmierina iedzīvotāju pašreizējās sociālās un ekonomiskās vajadzības un nodrošina vides aizsardzības prasību ievērošanu, neapdraudot nākamo paaudžu vajadzību apmierināšanas iespējas (*sal. sk. Satversmes tiesas 2008. gada 17. janvāra sprieduma lietā Nr. 2007-11-03 15. punktu*).

Atbalsts elektroenerģijas ražošanai koģenerācijā un no atjaunojamiem energoresursiem ir nepieciešams, lai veicinātu enerģētikas politikas virzību uz vides aizsardzību un klimata pārmaiņu ietekmes mazināšanu, stimulētu vietējo un atjaunojamo resursu izmantošanu. Tomēr Satversmes tiesa jau iepriekš ir norādījusi, ka Latvijas sabiedrībā demokrātija vēl nebūt netiek uzskatīta par pašsaprotamu un ka

demokrātiskas tiesiskas valsts varas atzariem ir jātiecas uz to, lai personu uzticēšanās valstij un tiesībām arvien pieaugtu (*sal. sk. Satversmes tiesas 2018. gada 29. jūnija sprieduma lietā Nr. 2017-25-01 23. punktu un 2019. gada 6. marta sprieduma lietā Nr. 2018-11-01 18.1. punktu*). Tāpēc iebilstam pret to, ka atbalsts, kurā valsts, kā arī visa sabiedrība iegulda ievērojamus finanšu līdzekļus, netiek pienācīgi kontrolēts. Tas apdraud atjaunojamo energoresursu politikas veicināšanu ilgtermiņā un valsts piešķirtā atbalsta novirzīšanu likumdevēja noteiktajam mērķim, kā arī nevairo un pat mazina personu uzticēšanos valstij un tiesībām.

Piekrītam Spriedumā secinātajam, ka likumdevējs bija pilnvarojis Ministru kabinetu noteikt kārtību, kādā īstenojams pašpatēriņa princips un prasība piegādāt elektroenerģiju galalietotājiem par pamatotu cenu. Tomēr nepiekrītam, ka Ministru kabinets, apstrīdētās normas pieņemot, ir rīkojies atbilstoši likumdevēja gribai un pilnvarojuma mērķim.

3. Kā Satversmes tiesa jau atzinusi, Ministru kabinets drīkst izdot tikai tādas normas, kas sasniedz likumdevēja noteikto mērķi (*sk. Satversmes tiesas 2018. gada 12. decembra sprieduma lietā Nr. 2018-06-0103 18. punktu*). Satversmes tiesa ir norādījusi, ka ar pilnvarojuma mērķi saprot to, ko likumdevējs vēlēties panākt, piešķirot Ministru kabinetam tiesības noregulēt kādu jautājumu (*sk. Satversmes tiesas 2007. gada 9. oktobra sprieduma lietā Nr. 2007-04-03 19. punktu*).

Satversmes 64. panta tvērumš noteic pilnvarojuma īstenošanas robežas, kuras izpildvarai ir jāievēro, lai tās izdotie normatīvie tiesību akti nebūtu atzīstami *ultra vires*. Tas ietver sevī gan pilnvarojuma ārējās robežas ievērošanu, piemēram, to, ka izpildvarai nav tiesību pieņemt tādas tiesību normas, kas bez likumdevēja pilnvarojuma veidotu jaunas tiesiskās attiecības, gan arī pilnvarojuma iekšējās robežas ievērošanu – to, ka pilnvarojums ir izpildīts tikai tad, ja tas īstenots pienācīgi un pilnā apjomā. Proti, izpildvaras rīcībai jābūt tiesiskai, racionālai, savlaicīgai, kā arī jāatbilst likumdevēja gribai un izvirzītajiem kritērijiem (*sk.: Xanthaki H. Drafting Legislation: Art and Technology of Rules for Regulation. Oxford: Hart, 2014, p. 267*). Likumdevēja piešķirtajam pilnvarojumam jābūt izpildītam tādā apjomā, lai radītais likuma īstenošanas mehānisms būtu efektīvs un pilnībā nodrošinātu likumdevēja

noteiktā mērķa sasniegšanu. Turklāt tikai tāds tiesiskais regulējums, kas sasniedz tā mērķi, var tikt atzīts par efektīvu un atbilstošu tiesiskas valsts principam (*sal. sk. Satversmes tiesas 2013. gada 19. novembra sprieduma lietā Nr. 2013-09-01 12. punktu*).

4. Piekrītam Sprieduma 13. punktā atzītajam, ka valstij ir pienākums kontrolēt valsts atbalsta izmantošanu un tādējādi valstij jākontrolē arī pašpatēriņa principa ievērošana. Tomēr nepiekrītam konstatējumam, ka pirms tam, kad tika pieņemtas apstrīdētās normas, kas regulē pašpatēriņa kontroli, jau pastāvējis mehānisms, ar kura palīdzību bijis iespējams kontrolēt pašpatēriņa principa ievērošanu. No lietas materiāliem izriet tieši pretējs secinājums, proti: līdz brīdim, kad tika izdoti noteikumi Nr. 214 attiecībā uz elektroenerģijas ražošanu koģenerācijas stacijās, ar kuriem paredzēts papildināt noteikumus Nr. 221 ar 28.² punktu un 29.4. apakšpunktu, un noteikumi Nr. 215 attiecībā uz elektroenerģijas ražošanu, izmantojot atjaunojamos energoresursus, ar kuriem paredzēts papildināt noteikumus Nr. 262 ar 56.¹, 56.³ un 57.¹ punktu, pašpatēriņa principa ievērošanas kontroles mehānisms valstī nepastāvēja.

Ministru kabinets – institūcija, kas izdevusi apstrīdētās normas, – atbildes rakstā un Ekonomikas ministrija savā viedoklī norāda, ka līdz noteikumu Nr. 214 un noteikumu Nr. 215 izdošanas brīdim noteikumos Nr. 221 un noteikumos Nr. 262 nebija noteikts uzraudzības mehānisms, lai pārbaudītu, vai ražotāji ievēro Elektroenerģijas tirgus likuma 28. panta trešajā daļā un 30. panta 1.¹ daļā ietverto prasību, ka ražotājs obligātā iepirkuma ietvaros ir tiesīgs pārdot vienīgi to saražoto elektroenerģiju, kas palikusi pāri pēc izlietošanas attiecīgās elektrostacijas vai koģenerācijas stacijas vajadzībām (*sk. Ministru kabineta atbildes rakstu lietas materiālu 3. sēj. 38.–50. lp. un Ekonomikas ministrijas viedokli lietas materiālu 13. sēj. 98.–115. lp.*).

Tomēr Sprieduma 13. punktā kā pierādījums tam, ka pašpatēriņa principa ievērošanas kontroles mehānisms pastāvējis jau kopš tā brīža, kad likumdevējs paredzējis valsts atbalsta sistēmu, minēta sākotnējā kārtība, saskaņā ar kuru elektroenerģijas ražotājs pats iesniedzis ikgadēju pārskatu par pašpatēriņa principa ievērošanu, bet vēlāk noteikumos Nr. 221 un noteikumos Nr. 262 ar 2013. gada

augustu bijis paredzēts, ka Ekonomikas ministrija ir tiesīga izveidot kontroles grupu, kas pēc nepieciešamības pārbauda elektrostaciju atbilstību tām noteiktajiem kritērijiem un ministrijai komersantu sniegtās informācijas patiesumu. Apsekojuma ietvaros kontroles grupa pieprasījusi no komersantiem uzraudzības īstenošanai nepieciešamo informāciju.

Tomēr no lietas materiāliem un ekonomikas ministra ziņojuma izriet, ka arī 2013. gadā pieņemtais tiesiskais regulējums liedza veikt efektīvu pašpatēriņa principa ievērošanas kontroli un tāpēc bija nepieciešams izdarīt grozījumus noteikumos Nr. 221 un noteikumos Nr. 262.

Atbilstoši noteikumiem Nr. 221 ministrijas izveidotā kontroles grupa bija tiesīga pārbaudīt šo noteikumu 6. punktā noteikto koģenerācijas stacijas efektivitātes kritēriju, 10. punktā noteikto koģenerācijas stacijas primāro resursu ietaupījuma un uzstādītās elektriskās jaudas izmantošanas stundu kritēriju, kā arī 44.¹ punkta prasību ievērošanu attiecībā uz gada pārskatos iekļautās informācijas patiesumu (būvniecības un būvju ekspluatācijas prasību ievērošana, nodokļu parādu neesība, atbilstoša kurināmā veida izmantošana). Savukārt atbilstoši noteikumiem Nr. 262 ministrijas izveidotā kontroles grupa bija tiesīga pārbaudīt šo noteikumu 60.² punkta prasību ievērošanu attiecībā uz gada pārskatos iekļautās informācijas patiesumu (būvniecības un būvju ekspluatācijas prasību ievērošana, nodokļu parādu neesība), kā arī komersanta iesniegumā par tiesību iegūšanu pārdot no atjaunojamiem energoresursiem saražoto elektroenerģiju obligātā iepirkuma ietvaros vai garantētas maksas saņemšanai par uzstādīto elektrisko jaudu norādītās informācijas patiesumu. Attiecīgās pārbaudes kontroles grupa varēja veikt, vispirms pārbaudot elektrostacijas darbības gada pārskatā sniegto informāciju un pēc tam apmeklējot elektrostaciju klātienē (*sk. ekonomikas ministra 2017. gada 30. oktobra ziņojumu "Par izvērtējuma rezultātiem, plānoto rīcību un nepieciešamajām izmaiņām normatīvajos aktos saistībā ar masu medijos izskanējušajām bažām, ka vairāki uzņēmumi varētu būt krāpušies ar atļaujām elektroenerģijas ražošanai obligātajā iepirkumā"*). Pieejams: https://em.gov.lv/files/attachments/OIK_Zinojums_31.10.pdf). Nekas no iepriekš minētā nenodrošina tieši pašpatēriņa principa ievērošanas efektīvu, likumdevēja mērķim atbilstošu kontroli.

Kontroles grupu īstenoto pārbaužu rezultātā ir atzīts, ka netiek veikta pietiekami precīza saražotās elektroenerģijas, siltumenerģijas un patērētā kurināmā uzskaitē. Vienlaikus noteikumos nebija minētas konkrētas prasības uzskaites veikšanai, kas ļautu pārliecināties, ka elektrostacijās tiek ievērotas normatīvo aktu prasības, tāpēc bija nepieciešams pieņemt noteikumus Nr. 214 un noteikumus Nr. 215 (*sk. noteikumu Nr. 214 anotāciju lietas materiālu 7. sēj. 92.–113. lp. un noteikumu Nr. 215 anotāciju lietas materiālu 13. sēj. 55.–76. lp.*).

Ekonomikas ministra ziņojumā arī norādīts, ka kontroles grupas iespējas konstatēt elektrostacijās potenciāli būtiskus pārkāpumus bija ļoti ierobežotas un tāpēc bija nepieciešams paredzēt saīsinātus termiņus vai noteikt, ka pārbaudes var tikt veiktas bez brīdinājuma. Tāpat arī trūka kontroles, kas ļautu pārbaudīt staciju atbilstību prasībām visos projekta īstenošanas posmos un neaprobežoties tikai ar gada pārskatos atspoguļoto faktu pareizības pārbaudi. Turklāt ziņojumā norādīts, ka kontroles grupas funkcija ir sistēmiski netipiska Ekonomikas ministrijas funkcija (*sk. ekonomikas ministra 2017. gada 30. oktobra ziņojumu "Par izvērtējuma rezultātiem, plānoto rīcību un nepieciešamajām izmaiņām normatīvajos aktos saistībā ar masu medijos izskanējušajām bažām, ka vairāki uzņēmumi varētu būt krāpušies ar atļaujām elektroenerģijas ražošanai obligātajā iepirkumā"*). Pieejams: https://em.gov.lv/files/attachments/OIK_Zinojums_31.10.pdf).

Arī noteikumu Nr. 214 un noteikumu Nr. 215 anotācijās norādīts, ka jaunā regulējuma mērķis ir veicināt valsts atbalsta, ko sedz visi elektroenerģijas galapatērētāji, efektīvāku izlietojumu un izmaksu prognozējamību. Pirms apstrīdēto normu spēkā stāšanās tiesiskais regulējums ierobežojis iespēju efektīvi kontrolēt elektrostaciju atbilstību normatīvo aktu prasībām, kā arī nodrošināt izdarīto pārkāpumu operatīvu novēršanu vai atbilstošu sankciju piemērošanu. Vēl vairāk – kontroles sistēmas ieviešanai esot nepieciešams noteikt pārejas periodu, jo, lai kontrolētu pašpatēriņa principa ievērošanu, varētu būt nepieciešama pat elektrostaciju tehnoloģiska pielāgošana (*sk. noteikumu Nr. 214 anotāciju lietas materiālu 7. sēj. 92.–113. lp. un noteikumu Nr. 215 anotāciju lietas materiālu 13. sēj. 55.–76. lp.*).

Tomēr Saeima uzsver, ka obligātā iepirkuma pamatprincips, proti: obligātā iepirkuma ietvaros ražotājs pārdod un publiskais tirgotājs iepērk tikai to

elektroenerģijas daudzumu, kas palicis pāri pēc konkrētajā elektrostacijā saražotās elektroenerģijas izlietošanas tās pašas stacijas vajadzībām, esot bijis spēkā kopš obligātā iepirkuma iedibināšanas pirmsākumiem, tostarp laikā kopš obligātā iepirkuma reglamentēšanas Enerģētikas likumā un Elektroenerģijas tirgus likuma pieņemšanas. Līdz ar to visām obligātā iepirkuma tiesību īstenošanā iesaistītajām iestādēm un personām esot bijis pienākums savas kompetences ietvaros nodrošināt obligātā iepirkuma tiesību izmantošanu atbilstoši likumdevēja gribai (*sk. Saeimas viedokli lietas materiālu 6. sēj. 19.–26. lp.*).

Taču izskatāmās lietas materiāli liecina par to, ka līdz pat apstrīdēto normu pieņemšanai Ministru kabinets nebija izpildījis likumdevēja pilnvarojumu attiecībā uz efektīvu pašpatēriņa principa ievērošanas kontroles noregulējumu. Situācijā, kad pašpatēriņa principa ievērošanas kontroles sistēma tika izveidota tikai ar apstrīdēto normu pieņemšanu, Ministru kabinets ir atlicis to īstenošanas uzsākšanu par vairāk nekā gadu. Sprieduma 14. punkts bez izvērtējuma un analīzes par kontroles mehānismu ieviešanai nepieciešamo laikposmu aprobežojas ar secinājumu, ka papildu kontroles mehānismu ieviešanai noteiktais pārejas periods nav nesamērīgi īss vai pārmēru ilgs. Tomēr, ja, kā secināts Spriedumā, šie esot papildu kontroles mehānismi un pašpatēriņa principa ievērošanas kontroles sistēma pastāvējusi jau iepriekš, tad cik gan laikietilpīga varētu būt principiālās elektriskā pieslēguma shēmas sagatavošana un kāpēc būtu nepieciešama, piemēram, pat elektrostaciju tehnoloģiska pielāgošana? Tādējādi nevaram piekrist Sprieduma 14. punktā secinātajam, ka Ministru kabinets varēja noteikt pārejas periodu tādā situācijā, kad tas ilgstoši nebija izpildījis likumdevēja gribu.

Līdz ar to apstrīdētās normas, kas regulē pašpatēriņa kontroli, nav izdotas savlaicīgi, lai pilnā apjomā īstenotu likumdevēja gribu un pilnvarojuma mērķi, tādējādi pārejas periods ir noteikts *ultra vires* un neatbilst Satversmes 64. pantam.

5. Piekrītam Sprieduma 15.3. punktā secinātajam, ka Ministru kabinets ar apstrīdētajām normām, kas regulē pārkompensācijas aprēķinu, atbilstoši valsts ilgtspējas principam ir samazinājis valsts atbalsta maksājumus. Tomēr nepiekrītam, ka

pār kompensācijas aprēķins jāsaista ar 2007. gada 1. jūliju, kad Latvijā uzsāka elektroenerģijas tirgus liberalizācija.

Var piekrist Sprieduma 15.2. punktā secinātajam, ka likumdevējs Enerģētikas likuma 3. panta 4. punktā par vienu no šā likuma mērķiem ir noteicis ekonomiski pamatotas konkurences veicināšanu un šāda prasība ir aplūkojama citstarp kopsakarā ar prasībām, kas noteiktas Līgumā par Eiropas Savienības darbību. Tomēr jāņem vērā arī Enerģētikas likuma 3. panta 1. punktā noteiktais likuma mērķis, proti, nodrošināt enerģijas lietotāju efektīvu, drošu un kvalitatīvu apgādi ar enerģiju pieprasītajā daudzumā un par pamatotām cenām, dažādojot izmantojamo energoresursu veidus, palielinot energoapgādes drošumu un ievērojot vides aizsardzības prasības. Saeima savā viedoklī norādījusi arī uz Elektroenerģijas tirgus likuma mērķi nodrošināt, ka elektroenerģija lietotājiem ir pieejama par pamatotām cenām. Valsts atbalsts tiek piešķirts sabiedrības interesēs, lai veicinātu kāda noteikta sabiedrībai svarīga mērķa sasniegšanu vai intereses īstenošanu, tādēļ iepriekš minētajam mērķim nebūtu atbilstoša tāda cena, kurā iekļautā obligātā iepirkuma komponente nodrošina ražotājam nepamatoti lielus ienākumus vai citu labumu (*sk. Saeimas viedokli lietas materiālu 6. sēj. 19.–26. lp.*). Līdz ar to likumdevēja noteiktais likuma mērķis nesaista pamatotas cenas prasību tikai ar Eiropas Savienības iekšējo tirgu.

Regulators savā viedoklī pauž uzskatu, ka noteikumi Nr. 221 un noteikumi Nr. 262 to pašreizējā redakcijā pieļauj tādu iespēju, ka elektroenerģijas ražotāji, kas atbalstu saņēmuši pirms 2007. gada 1. jūlija, visā atbalsta periodā kopumā saņem pārmērīgu atbalstu, kas vairs neatbilst Elektroenerģijas tirgus likuma 28., 28.¹, 29. un 30. panta mērķim un var radīt nesamērīgu slogu elektroenerģijas lietotājiem. Pār kompensācijas aprēķinā netiekot ņemts vērā atbalsts, ko virkne elektroenerģijas ražotāju saņēma, pamatojoties uz Enerģētikas likuma 40. pantu, kurš bija spēkā līdz Elektroenerģijas tirgus likuma spēkā stāšanās dienai un kura normas tika piemērotas vēl pēc Elektroenerģijas tirgus likuma spēkā stāšanās. Līdz ar to esot jāņem vērā visu konkrētai elektrostacijai sniegto atbalstu, kas piešķirts gan uz Elektroenerģijas tirgus likuma, gan Enerģētikas likuma pamata, un jāvērtē elektrostaciju visā tās darbības laikā (*sk. regulatora viedokli lietas materiālu 6. sēj. 26.–31. lp.*).

Pieteikuma iesniedzējs norāda, ka pārkompensācijas formula paredz izdevumos iekļaut visus komersanta vēsturiskā perioda izdevumus, bet ieņēmumos – tikai to atbalstu, kas saistīts ar sākotnējām investīcijām. Tāda aprēķina kārtība *prima facie* neatbilst pamatotas cenas jēdzienam, tomēr Spriedumā šis jautājums nav analizēts.

Tāpat Saeima savā viedoklī atzīst: lai nodrošinātu likumdevēja izvirzītā mērķa īstenošanu attiecībā uz vēsturiskajiem periodiem, papildus jau izstrādātajam pārkompensācijas izlīdzināšanas mehānismam varētu būt nepieciešams izstrādāt tādu mehānismu, kurā būtu ņemts vērā viss attiecīgajam elektroenerģijas ražotājam sniegtais valsts atbalsts (*sk. Saeimas viedokli lietas materiālu 6. sēj. 19.–26. lp.*). Tādējādi likumdevējs atzīst, ka Ministru kabinetam dotais pilnvarojums nav līdz galam izpildīts, likumdevēja noteiktais mērķis nav sasniegts.

Sprieduma 16. punktā norādīts: ja Saeima uzskata, ka nepieciešams noteikt citādu pārkompensācijas aprēķinu, tad Saeima ir tiesīga pati par to lemt. Piekrītam, ka Saeima var lemt par konkrēta pārkompensācijas aprēķina noteikšanu. Tomēr turpmāk izklāstīto apsvērumu dēļ nevaram piekrist tam, ka Saeimai būtu par pārkompensācijas novēršanas mehānisma noteikšanu jālemj atkārtoti – pēc tam, kad tā jau ir pilnvarojusi Ministru kabinetu izstrādāt valsts ilgtspējas principam atbilstošu pārkompensācijas novēršanas mehānisma tiesisko regulējumu.

Latvijas pamatnorma ir demokrātiska tiesiska valsts. Tas nozīmē, ka līdzās prasībai pēc demokrātijas, kur vara pieder tautai un lēmumi tiek pieņemti uz demokrātiska vairākuma pamata, pastāv prasība pēc tiesiskuma, kura aizsardzībā Satversmes tiesai ir centrāla loma. Tieši konstitucionālās kontroles mērķis ir ierobežot likumdevēju izmantot vairākuma varu pret mazākumu un personu pamattiesībām, un tādējādi novērst varas asimetriju starp valsti un indivīdu (*sal.: Lustig D., Weiler J. H. H. Judicial Review in the Contemporary World—Retrospective and Prospective. International Journal of Constitutional Law, Vol. 16, Issue 2, 2018*).

Tāpēc nevaram piekrist Sprieduma 16. punktā secinātajam un izskatāmās lietas apstākļos atbildības pārņemšanai uz Saeimu, norādot, ka Saeima pati var lemt par citādu pārkompensācijas aprēķinu, ja to uzskata par nepieciešamu. Tieši Satversmes tiesas uzdevums ir aizsargāt tiesiskumu; šīs lietas ietvaros, proti, situācijā, kad likumdevēja un izpildvaras rīcības rezultātā obligātā iepirkuma komponentes sakarā suverēna

uzticība valstij un tiesībām jau ilgstoši tiek negatīvi ietekmēta, izvērtēt to, vai pilnvarojums, ko Saeima piešķirusi Ministru kabinetam, ir izpildīts pienācīgā apjomā un atbilstoši vispārējiem tiesību principiem un citām Satversmes normām.

No Satversmes ievada pirmās rindkopas izriet, ka Latvijas valsts ir izveidota, balstoties uz latviešu nācijas negrozāmo valstsgribu un tai neatņemamām pašnoteikšanās tiesībām, lai citstarp nodrošinātu Latvijas tautas un ikviena brīvību un sekmētu labklājību. Tas nozīmē, ka valsts ir ilgstošs un pastāvīgs sabiedrības veidojums. Tā ir vajadzīga, lai nācija visefektīvāk varētu pašnoteikties, pati pārvaldīt sevi un veidot savu nākotni (*sk.: Levits E. Valstsgriba. Grām.: Levits E. Valstsgriba. Idejas un domas Latvijai 1985–2018. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2019, 833. lpp.*). Tas nozīmē, ka arī valsts darbībai jābūt vērstai uz ilgtspējīgu attīstību (*sk. Satversmes tiesas 2019. gada 6. marta sprieduma lietā Nr. 2018-11-01 18.1. punktu*). Proti, jebkurai valsts darbībai, citstarp arī tiesiskā regulējuma izstrādei, jābūt balstītai uz valstsgribu – nācijas kolektīvo gribu dibināt, uzturēt un attīstīt savu valsti (*sk.: Levits E. Valstsgriba. Grām.: Levits E. Valstsgriba. Idejas un domas Latvijai 1985–2018. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2019, 829., 834. lpp.*).

Sprieduma 12. punktā, atsaucoties uz Satversmes tiesas līdzšinējo judikatūru, pamatoti norādīts, ka ar likumdevēja doto pilnvarojumu izpildvarai jāsaprot ne tikai viena konkrēta lakoniska tiesību norma, bet paša likuma būtība un mērķi. Tomēr jebkura rakstītā tiesību norma, arī Elektroenerģijas tirgus likumā ietvertais pilnvarojums Ministru kabinetam, ir iztulkojama, ievērojot vispārējos tiesību principus un citas Satversmes normas, tostarp valsts ilgtspējas principu, ciktāl šis princips ir piemērojams attiecībā uz konkrētās rakstītās tiesību normas regulēšanas priekšmetu. No valsts ilgtspējas principa izriet, ka valsts finanšu līdzekļiem vai valsts noteiktiem sabiedrības finanšu līdzekļiem, tostarp tiem, kas tiek izmantoti valsts atbalsta sniegšanai, jātiek pamatoti izlietoti valsts izvirzīto mērķu sasniegšanai. Arī vērtējot no ekonomiskās perspektīvas, tiesiskajam regulējumam demokrātiskā tiesiskā valstī ir jābūt tādām, lai saprātīgi indivīdi būtu ieinteresēti to ievērot [sal.: *Van den Hauwe L. Public Choice, Constitutional Political Economy and Law and Economics. In: Bouckaert B., De Geest G. (Eds.) Encyclopedia of Law and Economics, Volume I. The History and Methodology of Law and Economics. Cheltenham: Elgar, 2000,*

p. 607]. Valsts vai sabiedrības finanšu līdzekļu izlietošana ekonomiski nepamatotā veidā var būtiski apgrūtināt vai pat apdraudēt valstsgribas faktisko īstenošanu un valsts uzturēšanu un attīstīšanu. Tas ir tiešā veidā saistīts arī ar suverēna uzticēšanos valstij un tiesībām.

Prasība pārkompensācijas aprēķinā ņemt vērā visu attiecīgajam elektroenerģijas ražotājam sniegto valsts atbalstu atbilstoši valsts ilgtspējas principam jau līdz šim ietilpa Elektroenerģijas tirgus likumā Ministru kabinetam noteiktajā pilnvarojumā, jo tā bija vērsta uz valsts un sabiedrības finanšu līdzekļu pamatota izlietojuma nodrošināšanu. Situācija, kurā papildus jau izstrādātajam pārkompensācijas izlīdzināšanas mehānismam, kā to norāda pats likumdevējs, varētu būt nepieciešams izstrādāt tādu mehānismu, kurā būtu ņemts vērā viss attiecīgajam elektroenerģijas ražotājam sniegtais valsts atbalsts, liecina, ka ne visos gadījumos saskaņā ar pārkompensācijas novēršanas mehānismu valsts un sabiedrības finanšu līdzekļi tiek izmaksāti pamatoti un atbilstoši valsts ilgtspējas principam.

Līdz ar to apstrīdētās normas, kas regulē pārkompensācijas aprēķinu, neatbilst likumdevēja gribai un pilnvarojuma mērķim novērst pārkompensāciju ņemot vērā visu konkrētam elektroenerģijas ražotājam sniegto valsts atbalstu, ir izdotas *ultra vires* un tādējādi neatbilst Satversmes 64. pantam.

Daiga Rezevska

Artūrs Kučs